

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2025. № 7.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.7.77>

УДК 658.5:631.11

Ф. О. Тищенко,

аспірант,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-9927-8390>

Ю. Г. Власенко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економічної теорії,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7071-2984>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

F. Tyshchenko,

Postgraduate student,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Y. Vlasenko,

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Economic Theory,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF MANAGING THE PRODUCTION POTENTIAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

У статті представлено результати дослідження щодо обґрунтування визначення поняття «виробничий потенціал» та ідентифікація його складових елементів. Встановлено в науковій літературі досить широкий спектр поглядів на сутність виробничого потенціалу та наявність у них теоретично-методологічних протиріч. Визначено основні фактори, які впливають на величину виробничого потенціалу. Обґрунтовано, що до складу елементів виробничого потенціалу входять земля та інші природні ресурси, засоби виробництва, робоча сила, технологія і організація виробництва, професійні знання та здібності управлінського персоналу й інших учасників виробничого процесу, а також менеджмент.

Статтю присвячено розгляду організаційно-економічних засад формування системи управління виробничим потенціалом підприємства. Доведено, що мета управління виробничим потенціалом сільськогосподарського підприємства полягає в забезпеченні його оптимального використання й планомірного розвитку. Основним завданням підприємств в умовах ринкової економіки є забезпечення конкурентоспроможності продукції (послуги). Як переконує практика, його найчастіше вирішують підприємства з високим виробничим потенціалом, що розглядається нами як потенційна здатність підприємства розробляти, виробляти та реалізовувати конкурентоспроможну продукцію.

Доведено, що ефективність управління виробничого потенціалу залежить від його інформаційного забезпечення, основним завданням якого є своєчасне надання органам управління необхідної за обсягом і достовірної інформації для прийняття виважених рішень. Вміле і цілеспрямоване використання інформації дасть змогу постійно залучати широке коло працівників підприємства до вирішення питань підвищення ефективності використання виробничого потенціалу підприємства та його нарощування.

Ефективність управління виробничим потенціалом підприємства визначається обґрунтованістю методології, яка застосовується для здійснення управлінського процесу.

У статті досліджено теоретичні аспекти та дефініції економічної категорії виробничий потенціал, зокрема сільськогосподарських підприємств. Висвітлено взаємозв'язок та відмінності у співвідношенні різних категоріальних інтерпретацій, які пов'язані з потенціалом підприємства. При проведенні даного дослідження використано методологію пізнання, практичної цільності та методологію оцінки виробничого потенціалу підприємств. За допомогою аналітичного методу проведено глибокий аналіз підходів щодо визначення виробничого потенціалу, його характеристик та методів розрахунку. Теоретичні основи досліджуваної проблематики висвітлено у цілому ряді навчальних дисциплін таких як: історія економічної думки, мікроекономіка, макроекономіка та економіка підприємства.

Обмеженість економічних ресурсів та багатоваріантність їх застосовування завжди потребували раціонального використання наявних факторів виробництва, що є у розпорядженні сільськогосподарського підприємства. Виробничі можливості сільськогосподарського підприємства – це одна зі складових частин його виробничого потенціалу. Основним завданням підприємств в умовах ринкової економіки є виробництво та постачання продукції на ринок, яка буде конкурентною.

Управління виробничим потенціалом підприємства формує сукупність методів і прийомів керівництва колективом людей, усіма ланками підприємства для організації і координації їх діяльності в процесі виробництва [1 с.245], а отже ефективність управління виробничим потенціалом підприємства визначається обґрунтованістю методології, яка застосовується для здійснення управлінського процесу.

Узагальнення вищевикладених підходів та систематизація тлумачень категорії виробничого потенціалу дають підстави для висновку про відсутність єдності в поглядах науковців. Визначення виробничого потенціалу повинно відображати сутність його складових, а також містити в собі оціночні характеристики (властивості) всіх елементів

потенціалу з врахуванням реалій сьогодення, а саме впливу воєнного стану як особливого правового режиму, який введено у результаті вторгнення російської федерації.

The article presents the results of a study on the justification of the definition of the concept of "production potential" and the identification of its constituent elements. A fairly wide range of views on the essence of production potential and the presence of theoretical and methodological contradictions in them has been established in the scientific literature. The main factors that influence the value of production potential have been identified. It has been substantiated that the elements of production potential include land and other natural resources, means of production, labor, technology and organization of production, professional knowledge and abilities of management personnel and other participants in the production process, as well as management.

The article is devoted to the consideration of the organizational and economic principles of forming a system for managing the production potential of an enterprise. It has been proven that the goal of managing the production potential of an agricultural enterprise is to ensure its optimal use and planned development. The main task of enterprises in a market economy is to ensure the competitiveness of products (services). As practice shows, it is most often solved by enterprises with high production potential, which we consider as the potential ability of the enterprise to develop, produce and sell competitive products.

It has been proven that the effectiveness of production potential management depends on its information support, the main task of which is to provide management bodies with the necessary volume and reliable information in a timely manner to make informed decisions. Skillful and purposeful use of information will make it possible to constantly involve a wide range of enterprise employees in solving issues of increasing the efficiency of using the enterprise's production potential and its growth.

The effectiveness of enterprise production potential management is determined by the validity of the methodology used to implement the management process.

The article examines the theoretical aspects and definitions of the economic category of production potential, in particular agricultural enterprises. The relationship and differences in the ratio of various categorical interpretations related to the enterprise's potential are highlighted. When conducting this study, the methodology of cognition, practical integrity and the methodology for assessing the production potential of enterprises were used. Using the analytical method, a deep analysis of approaches to determining production potential, its characteristics and calculation methods was carried out. The theoretical foundations of the studied issues are covered in a number of academic disciplines such as: history of economic thought, microeconomics, macroeconomics and enterprise economics.

The limitation of economic resources and the multivariate nature of their application have always required the rational use of available factors of production at the disposal of an agricultural enterprise. The production capabilities of an agricultural enterprise are one of the components of its production potential. The main task of enterprises in a market economy is to produce and supply products to the market that will be competitive.

Management of the production potential of an enterprise forms a set of methods and techniques for managing a team of people, all links of the enterprise for organizing and coordinating their activities in the production process [1 p.245], and therefore the effectiveness of managing the production potential of an enterprise is determined by the validity of the methodology used to implement the management process.

The generalization of the above approaches and the systematization of interpretations of the category of production potential give grounds for the conclusion that there is no unity in the views of scientists. The definition of production potential should reflect the essence of its components, and also contain

the evaluation characteristics (properties) of all elements of the potential, taking into account the realities of the present, namely the influence of martial law as a special legal regime introduced as a result of the invasion of the russian federation.

Ключові слова: *методологія, управління, потенціал, виробництво, виробничий потенціал, сільськогосподарські підприємства.*

Keywords: *methodology, management, potential, production, production potential, agricultural enterprises.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Економічною метою будь-якого підприємства, зокрема і сільськогосподарського – є одержання максимальної величини прибутку за певний період часу. Тому господарюючий суб'єкт має здійснити вибір та прийняти рішення щодо обсягу випуску продукції з урахуванням обмежень, які є на шляху до даної мети. На мікрорівні, кожне підприємство (фірма) має свою унікальну виробничу функцію. Слід зауважити, що при розгляді підприємства як виробничої системи в якості об'єкта стратегічного управління, перш за все постає питання про те, які можливості воно має на поточний момент і матиме в перспективі, щоб забезпечити конкурентоспроможність своєї продукції. У такому разі мова повинна йти про стратегічний потенціал, який характеризує граничні можливості досягнення глобальної та локальної стратегічних цілей у відповідних зовнішніх умовах. Він є більш широкою категорією, ніж виробничий потенціал, оскільки характеризує не тільки граничні обсяги виробництва продукції за раціонального використання наявних ресурсів, а й здатність підприємства вивчати зовнішнє середовище, кон'юнктуру ринку та фактори виробництва, здатність адаптуватися до змін.

Використання сучасних методологічних досліджень для оцінки потенціалу сільськогосподарського виробництва є необхідним для підтримки ефективного управління сільськогосподарськими підприємствами та прийняття загальних рішень в галузі сільського господарства. На сьогодні науковці можуть використовувати репрезентативну вибірку, статистичні прийоми та економіко-математичне моделювання потенціалу виробництва сільськогосподарських культур для отримання узагальненої перспективної інформації. Передові технології зондування та обчислювальні потужності надають можливість здійснювати широкомасштабний збір та аналіз даних. Партнерство між сільськогосподарським товаровиробниками, науковцями та органами місцевої влади дозволяє мобілізувати знання та ресурси, необхідні для проведення надійних агрономічних та фінансово-економічних досліджень. При цьому витрати для проведення таких робіт є доцільними, враховуючи отриманий науково-практичний результат з потенційно можливими економічними та продовольчими вигодами від підвищення продуктивності сільськогосподарського виробництва. Враховуючи досить складний характер сільськогосподарського виробництва, несистематичні оцінки потенціалу врожайності сільськогосподарських культур є недостатніми. Методологічні дослідження контролюють змінні величини, кількісно оцінюють невизначеності та виявляють нюанси взаємодії між генетикою, навколишнім середовищем і практикою. Це забезпечує об'єктивні, науково обґрунтовані докази для оцінки варіантів. Без такої емпіричної бази управлінські рішення для сільськогосподарських товаровиробників ґрунтувалися б на суб'єктивному досвіді, що призводило б до втрачених можливостей. Крім того, точні базові показники продуктивності є важливими для органів місцевої влади, яка інвестує державні ресурси в цільові програми розвитку сільського господарства, інфраструктуру та інноваційні технології. Отож, методологічна визначеність та строгість є досяжною і критично важливою для виваженої оцінки виробничих можливостей сільськогосподарських підприємств. За умови

належної вибірки, реплікації та аналізу дослідницькі експерименти можуть відкрити нові можливості для розуміння потенціалу продуктивності сільського господарства в різних регіонах і системах ведення сільського господарства. Отримані емпіричні знання сприяють прибутковій та стійкій інтенсифікації сільського господарства, а тому подібні дослідження є актуальними та затребуваними в сучасних умовах господарювання.

Постійні зміни в економічних процесах вимагають від керівництва формування адекватної якісної політики розвитку свого підприємства. Тому в різних підприємствах постає різна необхідність побудови механізму зростання ефективності виробничого потенціалу. Кожному підприємству характерний свій відповідний рівень та стан виробничого потенціалу, що формується в процесі його діяльності. За умов, коли підприємство правильно застосовує всі наявні ресурси та ефективно організовує виробництво – досліджуваний показник є високим та стабільним. Важливим є те, що нерідко при вагомому обсязі та рівні наявних ресурсів, підприємство не в змозі налагодити процес роботи, або, навіть, це призводить до спаду виробничого потенціалу. Тому кожному підприємству необхідно шукати шляхи до його підвищення та активного розвитку до високого рівня.

Актуальність дослідження визначена тим, що основою успіху підприємства за складних економічних умов є формування якісного та результативного механізму управління використанням його виробничого потенціалу, що забезпечить стабільне впевнене конкурентне положення підприємства в конкретній сільськогосподарській галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічні підходи дослідження виробничого потенціалу підприємств є вектором досліджень багатьох як вітчизняних так і закордонних науковців. Так, досить багато наукових розробок щодо методики та методології наукових досліджень виробничого потенціалу представлено Хринюк О.С. у співавторстві з Бойко Т.О. та Гримашевич Т.І. Також методичні підходи щодо ефективності виробничого потенціалу підприємства досліджують Гнатишин Л.Б.,

Лісовенкова І.М., Яковлев В.І., Другова О.С., Колісник С.С. Аспекти моделювання виробничого потенціалу представлені в роботі Отенко І. Проте питання визначення методології дослідження виробничого потенціалу сільськогосподарського підприємства та ефективного комплексного їх застосування потребують досить глибоких подальших досліджень. Вивченню проблем організації та функціонування аграрних підприємств, розробку теоретико-методологічних питань підвищення ефективності використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств присвячено праці Андрійчука В.Г., Богуцького О.Ю., Гайдуцького П.І., Гудзинського О.Д., Єрмакова О.Ю., Маліка М.Й., Саблука П.Т. та інших. Проте актуальним залишається поглиблення теоретичних засад формування виробничого потенціалу, виявлення можливих закономірностей цього процесу, оцінка впливу регіональних чинників на ефективність користування наявних ресурсів, управління його використанням з метою його оптимізації.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є обґрунтування визначення поняття «виробничий потенціал підприємства» та ідентифікація його складових елементів на основі аналізу існуючих наукових поглядів. Метою дослідження є розкриття сутності методології, її роль в оцінці виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств та обґрунтування доцільності її застосування у сфері сільськогосподарського товаровиробництва. Метою дослідження є розробка теоретичних, методологічних положень щодо управління виробничим потенціалом сільськогосподарського підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Потенціал підприємства як складну економічну категорію неможливо вивчати без його складових – елементів та характеру зв'язків між ними. Використовуючи сукупність систематизованих підходів, способів, методів та прийомів, ми маємо можливість сформулювати методологічні принципи управління виробничим потенціалом підприємства, зокрема сільськогосподарського. У навчальному посібнику за загальною редакцією Добронравової І. С., категорія методологія

визначається як – «вчення про правила мислення при створенні науки, здійсненні наукових досліджень» [2, с. 30]. Дана категорія є синонімом методики чи методу, які широко застосовуються у різних галузях знань, є тісно взаємопов'язаними між собою та слугують невід'ємними складовими компонентами наукових досліджень у будь-якій сфері. Поєднання цих компонентів забезпечує системність, ефективність та наукову обґрунтованість досліджень. Група науковців-однодумців Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. трактують методологію як «систему принципів наукового дослідження; вчення про науковий метод пізнання законів природи за допомогою сукупності методів дослідження, що застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання» [3, с. 89].

У своїй науковій праці Бірта Г. О. та Бургу Ю. Г. подають визначення, що методологія – це «складна, динамічна, цілісна, субординована система способів, прийомів, принципів різних рівнів, сфери дії, спрямованості, евристичних можливостей, змістів, структур» [4, с. 25]. Колектив співавторів Каламбет С. В., Іванов С. І., Півняк Ю. В. зазначають, що «методологія – це вчення про правила мислення при створенні науки, проведенні наукових досліджень або вчення про принципи побудови, форми і способи науково-пізнавальної діяльності» [5, с. 30].

Таким чином, методологія як спосіб пізнання дослідницької діяльності конкретної наукової проблематики через використання відомих, загальнонаукових методів, таких як: спостереження, порівняння, підрахунок, вимірювання, експеримент, узагальнення, абстрагування, формалізація, аксіоматичний метод, монографічний, аналіз, синтез, гіпотетичний метод спростить дослідження щодо управління виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Дослівно з англійської мови "менеджмент" (management) означає "управління". Це слово походить від англійського дієслова "to manage", яке в свою чергу походить від латинського слова "manus" (рука). У контексті бізнесу та організацій, "менеджмент" означає систему управління,

включаючи плани, організацію, мотивацію та контроль, спрямовані на досягнення цілей. Як зазначав Пітер Друкер, "менеджмент – це особливий вид діяльності, що перетворює неорганізований натовп в ефективну, цілеспрямовану і продуктивну групу" [6]. На нашу думку, для ефективного управління виробничим потенціалом слід використовувати функції менеджменту. До основних функцій менеджменту слід віднести: планування, організація, мотивація, контроль та координація. Функції менеджменту забезпечують ефективну взаємодію та взаємозалежність всіх елементів організації, сприяючи досягненню цілей. Вони є основою для управління організацією на всіх рівнях [7]. В умовах військового вторгнення РФ, функціонування вітчизняних підприємств характеризуються високим ступенем ризиків, невизначеності, складності та загостренням конкурентної боротьби, що ще більше загостило існуючі протиріччя, визначаючи необхідність реформування системи менеджменту підприємств в цілому. Одним з ключових функціональних компонентів системи менеджменту в цілому є управління виробничим ресурсами, яке на нашу думку доцільно розглядати як управління виробничим потенціалом. Вважаємо, що розгляд поняття «виробничий потенціал» у контексті управлінських завдань є більш обґрунтованим, адже виробничий потенціал, крім власне виробничих ресурсів, передбачає також врахування можливостей та особливостей їх використання.

Управління передбачає наявність двох основних компонентів або підсистем – керуючої (суб'єкта управління) та керованої (об'єкта управління). Таким чином, дослідження системи управління виробничим потенціалом сільськогосподарського підприємства потребує ідентифікації зазначених двох компонентів. Суб'єктами управління виробничим потенціалом на підприємстві можуть виступати:

- директор;
- директор з виробництва (начальник виробництва);
- відділ матеріально-технічного постачання;

- бухгалтерія;
- планово-економічний відділ;
- виробничий персонал.

Конкретний склад суб'єктів управління виробничим потенціалом залежить від розмірів та організаційної структури управління підприємством, виду та специфіки його діяльності.

Об'єкти управління виробничим потенціалом доцільно розглядати у контексті його компонентів, а саме технічної, матеріальної, трудової, інформаційної та нематеріальної складових. Економічною метою управління виробничим потенціалом підприємства вважаємо забезпечення відповідного обсягу випуску продукції (надання послуг), що дасть можливість отримати максимальний прибуток за умови оптимального поєднання та використання обмежених наявних ресурсів.

Як підсумок, управління виробничим потенціалом є важливим компонентом системи менеджменту в цілому, що передбачає узгодження та координацію виробничих ресурсів і спрямоване на забезпечення ефективного функціонування та розвитку підприємства.

Як відомо, потенціал будь якого підприємства є основою для забезпечення його ефективного розвитку, ділової активності, фінансової незалежності та стійкості, а також конкурентоспроможності. У науковій літературі введено цілу низку категорій, які характеризують потенціал підприємства, а саме – економічний, виробничий, ресурсний, фінансовий, трудовий, інноваційний, управлінський тощо.

Досліджуючи та аналізуючи існуючі наукові погляди щодо сутності основних категорій потенціалу підприємства, слід зазначити, що серед учених досі немає єдиного підходу в чіткому розмежуванні чи ототожненні даних понять, а також єдиної концепції щодо визначення цих категорій. Наявність численних дискусій провідних науковців, пов'язаних із поняттям потенціалу та його структуризацією, актуалізує необхідність подальшого дослідження [8].

Для подальшого дослідження та розкриття понятійно-категоріального апарату “виробничий потенціал” необхідно з’ясувати значення кожної категорії окремо та різних дефініцій, які характеризують не лише виробничий потенціал підприємства.

Багатомовна онлайн-енциклопедія Вікіпедія подає визначення категорії «потенціал» як можливості, наявні сили, запаси, засоби, що можуть бути використані [9].

Словник української мови подає тлумачення поняття «потенціал»:

- 1) Величина, яка характеризує запас енергії тіла, що перебуває в даній точці силового поля (електричного, магнітного тощо);
- 2) Сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил і т. ін., що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері. Запас чого-небудь; резерв. Приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися за певних умов [10].

Кембриджський словник (Cambridge Dictionary) представляє: потенціал – прикметник [перед іменником]: можливо за наявності необхідних умов; потенціал – іменник: здатність когось або чогось розвиватися, досягати або досягати успіху [11].

У словнику іншомовних слів зазначено, що категорія потенціал має декілька трактувань (від лат. *potentia* – сила, міць): 1. Можливості, наявні сили, запаси, засоби, що можуть бути використані. 2. Енергетична характеристика даної точки будь-якого силового поля [12].

Вищенаведені тлумачення не акцентують увагу на можливості та доцільності застосування того чи іншого розкриття сутності поняття «потенціал» саме в економічній галузі. Відкидаючи фізико-технічне значення слова «потенціал» та визначення, що використовуються у повсякденному житті, можна зробити висновок, що сутність потенціалу пов’язується з сукупністю можливостей, здатними в майбутньому стати реальністю за наявності необхідних умов, проте традиційно потенціал сприймається з

очікуванням чогось перспективного в майбутньому, що буде мати позитивний ефект.

Категорія виробництво – це вироблення предметів, матеріалів і т. ін. Як приклад, виробництво товарів, виробництво сталі, виробництво зерна. Крім зазначеного визначення – це процес, в ході якого люди, зв'язані між собою певними виробничими відносинами, створюють матеріальні блага, необхідні для суспільства [13].

На мікрорівні під виробництвом (production) у сучасній економічній теорії розуміють діяльність з використання факторів виробництва (ресурсів) з метою досягнення найкращого результату (виробництва якомога більшої кількості продукції) [14, с.64].

Сучасний економічний словник подає визначення терміну «виробництво» – це: 1) процес створення різних видів економічного продукту; 2) виробниче підприємство [15, с. 307].

Отже, з'ясувавши категоріально-понятійні основи для визначення виробничого потенціалу, маємо змогу оцінити різноманітність підходів до цілісного трактування категорії виробничий потенціал та ієрархічну значимість для підприємства.

У системі потенціалів провідне місце має зайняти внутрішній економічний потенціал, який є повноцінною складовою загального потенціалу підприємства. Ресурсний потенціал підприємства є первинним по відношенню до виробничого потенціалу. Базисом для формування маркетингового потенціалу є виробничий, а фінансово-інвестиційного – маркетинговий потенціал [8].

Науковці сформували основні три підходи до визначення виробничого потенціалу: ресурсний, структурний та цільовий. Ресурсний підхід, зорієнтований на визначення виробничого потенціалу як сукупності виробничих ресурсів, визначає його величину як суму фізичних і вартісних оцінок окремих його складових. Структурний підхід, зорієнтований на визначення раціональної структури виробничого потенціалу підприємства,

визначає його величину виходячи з прогресивних норм і нормативних співвідношень, заданих найбільш досконалими технологіями, організацією виробництва загалом і окремих підсистем підприємства, що використовуються в галузі. Цільовий (проблемно-орієнтований) підхід спрямований на визначення відповідності наявного потенціалу досягненню поставлених цілей, визначає його величину як рівень відповідності окремих складових потенціалу необхідному, дещо ідеальному уявленню про склад, структуру та механізми функціонування потенціалу для виготовлення конкурентоспроможної продукції, який знаходить відображення в нормативних «деревах цілей» («деревах проблем») з широким спектром локальних і системних оцінок окремих елементів та взаємозв'язків [16, с. 773].

У науковому доробку Яковлева В. І. зазначено, що виробничий потенціал – це система складників, яка забезпечує виробництво конкурентоспроможної продукції на основі ресурсів підприємства для зміцнення позицій на ринку та потреб споживачів [17, с. 117].

На думку Григор'євої О. В. до складу виробничого потенціалу слід включати: потенціал землі та природно-кліматичні умови; потенціал основних фондів (наявні та приховані можливості основних фондів, які формують техніко-технологічний базис виробничої потужності підприємства); потенціал оборотних активів (певна сукупність предметів праці: сировини, конструкційних матеріалів, палива, енергії та різних допоміжних матеріалів, які перебувають у виробничих запасах, незавершеному виробництві, напівфабрикатах власного виготовлення і витратах майбутніх періодів); потенціал нематеріальних активів (сукупність можливостей підприємства використовувати права на нові чи наявні продукти інтелектуальної праці в господарському процесі з метою реалізації корпоративних інтересів на засаді задоволення суспільних потреб); потенціал технологічного персоналу (здатність робітників виробляти різні продукти, надавати послуги чи виконувати роботи) [18, с. 172].

Поділяємо думку науковців, які вважають, що у загальному розумінні до складу елементів виробничого потенціалу входять земля та інші природні ресурси, засоби виробництва (засоби і предмети праці), робоча сила, технологія й організація виробництва, професійні знання та здібності управлінського персоналу й інших учасників виробничого процесу та менеджмент. Менеджмент забезпечує реалізацію підходу до управління на підприємстві. Як конкретний вид управлінської діяльності він здійснюється за допомогою різних прийомів, способів, організації роботи та контролем діяльності [1].

Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити висновок, що виробничий потенціал підприємства – це здатність підприємства до здійснення виробничого процесу з максимально можливим сукупним результатом використання ресурсів певної кількості та якості й функціонального співвідношення в такій діяльності на основі відповідної технології та організації виробництва, знань і здібностей управлінського персоналу та інших учасників виробничого процесу.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі.

Отже, ефективність управління виробничим потенціалом підприємства визначається обґрунтованістю методології, яка застосовується для здійснення управлінського процесу. Аналіз теорії і практики економічного управління дозволяє розглядати виробничий потенціал сільськогосподарського підприємства з позиції системного підходу. Згідно з теорією управління система є сукупністю взаємопов'язаних і взаємодіючих один з одним елементів, складових, які формують цілісне утворення. Системний підхід передбачає, що будь-яка система розглядається як сукупність взаємообумовлених елементів, орієнтованих на досягнення певних цілей з урахуванням ендогенних (внутрішніх) і екзогенних (зовнішніх) факторів розвитку. Потенціал підприємства, як було розглянуто вище, характеризується загальною сумою наявних ресурсів, а також ресурсів, які підприємство може залучити для досягнення стратегічних або поточних

цілей. Кількісні та якісні параметри цих ресурсів, а також інтеграція їх визначають виробничу здатність господарюючого суб'єкта.

В економічній науці ще не сформувалося чітке тлумачення дефініції «виробничий потенціал». Досить часто, науковці ототожнюють виробничий потенціал з потенціалом підприємства, економічним або ресурсним потенціалом, що актуалізує проблематику проведеного дослідження. Основними факторами, які впливають на величину виробничого потенціалу, визначено такі: наявність ресурсів, їх якість, структура і функціональне співвідношення, раціональне використання; технологія, технологічний процес; організація виробництва; знання; підприємницькі здібності.

Виходячи з проведеного дослідження можемо стверджувати, що методологія є стрижнем наукових досліджень і розуміння в контексті сільськогосподарських підприємств. Її застосування, що охоплює економічні, агрономічні та статистичні парадигми, допомагає орієнтуватися в багатовимірному ландшафті виробничого потенціалу. Цей системний підхід, що ґрунтується на емпіричній точності та аналізі даних, надає сільськогосподарським товаровиробникам інструменти та знання, необхідні для оптимізації продуктивності, стійкості та прибутковості в аграрному секторі. Кожна методологія має свої вагомні переваги та обмеження в контексті стратегії диверсифікації сільськогосподарського виробництва.

Важливим напрямом для подальших власних наукових досліджень є визначення місця виробничого потенціалу у формуванні та реалізації загального потенціалу аграрного підприємства.

Література

1. Красноручий О., Маренич Т., Прусова Г. Виробничий потенціал підприємства як економічна категорія. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2024. № 2. С.76-83. URL: <http://apie.org.ua/uk/virobnichii-potenc%D1%96al-p%D1%96dpri%D1%94mstva-ya/> (дата звернення 09.06.2025).

2. Добронравова І. С., Руденко О. В. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / ред. І. С. Добронравова І. С. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2018. 607 с.

3. Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях): навч. посіб. Суми: СНАУ, 2020. 220 с.

4. Бірта Г. О., Бургу Ю. Г. Методологія і організація наукових досліджень: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 142 с.

5. Каламбет С. В., Іванов С. І., Півняк Ю. В. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Дніпропетровськ: Видавництво Маковецький, 2015. 191 с.

6. Друкер П. Виклики для менеджменту ХХІ століття. Київ: КМ-БУКС, 2020. 265 с.

7. Балановська Т. І., Гогуля О. П., Троян А. В. Основи менеджменту, маркетингу та підприємництва: навч. посіб. / Київ: ЦП «Компринт», 2018. 394 с.

8. Красноруцький О., Маренич Т., Прусова Г. Співвідношення економічних категорій «потенціал підприємства», «ресурсний потенціал», «виробничий потенціал» та «економічний потенціал». Український журнал прикладної економіки та техніки. 2024. Том 9. № 2. С. 113-121. <http://ujae.org.ua/spivvidnoshennya-ekonomichnyh-kategorij-potentsial-pidpryyemstva-resursnyj-potentsial-vyrobnychyj-potentsial-ta-ekonomichnyj-potentsial/> (дата звернення 09.06.2025).

9. Потенціал. Матеріал з Вікіпедії-вільної енциклопедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Потенціал> (дата звернення 09.06.2025).

10. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/potencial> (дата звернення 10.06.2025).

11. Meaning of potential in English. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/potential> (дата звернення 10.06.2025).

12. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%EF%EE%F2%E5%ED%F6%B3%E0%EB> (дата звернення 10.06.2025).
13. Тлумачний словник української мови. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%B2%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE> (дата звернення 10.06.2025).
14. Петрушенко Ю. М., Дудкін О. В., Костюченко Н. М. Мікроекономіка: конспект лекцій / Суми: Сумський державний університет, 2013. 206 с.
15. Туренко А. М., Дмитрієв І. А., Іванілов О. С., Шевченко І. Ю. Словник економіста та підприємця. Харків: ХНАДУ, 2018. 340 с.
16. Хринюк О. С., Гримашевич Т. І. Теоретико-методичні аспекти оцінки виробничого потенціалу підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. Випуск 13. С. 772-776. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/132.pdf (дата звернення 12.06.2025).
17. Яковлев В. І. Тракткування економічної категорії виробничого потенціалу. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Випуск 34. С. 115-120. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/34_2018/25.pdf (дата звернення 12.06.2025).
18. Григор'єва О. В. Чинники ефективного використання виробничого потенціалу підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 5. Том 2. С. 171-174. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_5_2/171-174.pdf (дата звернення 12.06.2025).

References

1. Krasnoruts'kyj, O. Marenych, T. and Prusova, H. (2024), "Enterprise production potential as an economic category", *Aktual'ni problemy innovatsijnoi ekonomiky ta prava*, vol. 2, pp. 76-83, available at:

<http://apie.org.ua/uk/virobnichii-potenc%D1%96al-p%D1%96dpri%D1%94mstva-ya/> (Accessed 09.06.2025).

2. Dobronravova, I.S. and Rudenko, O.V. (2018), Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen' [Methodology and organization of scientific research], VPTs «Kyivs'kyj universytet», Kyiv, Ukraine.

3. Medvid', V.Yu. Dan'ko, Yu.I. and Koblians'ka, I.I. (2020), Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen' (u strukturno-lohichnykh skhemakh i tablytsiakh) [Methodology and organization of scientific research (in structural-logical diagrams and tables)], SNAU, Sumy, Ukraine.

4. Birta, H.O. and Burhu, Yu.H. (2014), Metodolohiia i orhanizatsiia naukovykh doslidzhen' [Methodology and organization of scientific research], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

5. Kalambet, S.V. Ivanov, S.I. and Pivniak, Yu.V. (2015), Metodolohiia naukovykh doslidzhen' [Methodology of scientific research], Vydavnytstvo Makovets'kyj, Dnipropetrovs'k, Ukraine.

6. Druker, P. (2020), Vyklyky dlia menedzhmentu XXI stolittia [Challenges for management of the 21st century], KM-BUKS, Kyiv, Ukraine.

7. Balanovs'ka, T.I. Hohulia, O.P. and Troian, A.V. (2018), Osnovy menedzhmentu, marketynhu ta pidpryiemnytstva [Fundamentals of management, marketing and entrepreneurship], TsP «Komprynt», Kyiv, Ukraine.

8. Krasnoruts'kyi, O. Marench, T. and Prusova, H. (2024), “Correlation of economic categories "enterprise potential", "resource potential", "production potential" and "economic potential"”, *Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, vol. 9, no. 2, pp. 113-121, available at: <http://ujae.org.ua/spivvidnoshennya-ekonomichnyh-kategorij-potentsial-pidpryemstva-resursnyj-potentsial-vyrobnychyj-potentsial-ta-ekonomichnyj-potentsial/> (Accessed 09.06.2025).

9. wikipedia (2025), “Potential”, available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Potentsial> (Accessed 09.06.2025).

10. Slovnyk ukrains'koi movy (2025), “Potential”, available at: <http://sum.in.ua/s/potencial> (Accessed 10.06.2025).

11. Meaning of potential in English. Cambridge Dictionary (2025), “Potential”, available at: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/potential> (Accessed 10.06.2025).

12. Slovnyk inshomovnykh sliv (2025), available at: <https://www.jnsn.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%EF%EE%F2%E5%ED%F6%B3%E0%EB> (Accessed 10.06.2025).

13. Tlumachnyj slovnyk ukrains'koi movy (2025), “Production”, available at: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%B2%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE> (Accessed 10.06.2025).

14. Petrushenko, Yu.M. Dudkin, O.V. and Kostiuchenko N.M. (2013), Mikroekonomika [Microeconomics], Sums'kyj derzhavnyj universytet, Sumy, Ukraine.

15. Turenko, A.M. Dmytriiev, I.A. Ivanilov, O.S. and Shevchenko, I.Yu. (2018), Slovnyk ekonomista ta pidpriiemtsia [Dictionary of economist and entrepreneur], KhNADU, Kharkiv, Ukraine.

16. Khryniuk, O.S. and Hrymashevych, T.I. (2017), “Theoretical and methodological aspects of assessing the production potential of an enterprise”, Ekonomika i suspil'stvo, vol. 13, pp. 772-776, available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/132.pdf (Accessed 12.06.2025).

17. Yakovlev, V.I. (2018), “Interpretation of the economic category of production potential”, Prychornomors'ki ekonomichni studii, vol. 34, pp. 115-120, available at: http://bses.in.ua/journals/2018/34_2018/25.pdf (Accessed 12.06.2025).

18. Hryhor'ieva, O.V. (2011), “Factors of effective use of the production potential of an enterprise”, Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu, vol. 5, no. 2, pp. 171-174, available at: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_5_2/171-174.pdf (Accessed 12.06.2025).

Стаття надійшла до редакції 18.06.2025 р.